

УДК 72.0121.02(477.86)

**ПОДІБНОСТІ ТА ВІДМІННОСТІ ФОРМУВАННЯ
АРХІТЕКТУРИ В ПОСЕЛЕННЯХ І ПОЗА ЇХ МЕЖАМИ
(НА ПРИКЛАДІ ПРИКАРПАТТЯ)**

Н. Савчак, к.т.н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Подібності та відмінності формування архітектури в поселеннях і поза їх межами дають нам складну незавершену мозаїку архітектурних образів, які впродовж тривалого часу взаємно накладалися в міру їх розвитку. Забудови простору між різними населеними пунктами, їх подібності та відмінності відображено в розміщенні самих поселень, у їх плануванні як усередині, так і ззовні і визначено рельєфом місцевості.

Досліджуючи подібності та відмінності формування архітектури в поселеннях і поза їх межами, ми можемо звернути увагу на хаотичний, безсистемний характер забудови, жахливий її вигляд. Випадковим явищем є поява окремих сучасних громадських будівель, збудованих українськими бізнесменами, які не вписуються у навколишнє середовище. Сучасне передмістя (нові АЗС, мотелі, кафе, ресторани, салони продажу автомобілів, що монтуються з архітектурних конструкцій, виготовлених за новими будівельними технологіями) надає та ще більше підкреслює різкий контраст між реальним станом основної маси забудови передмістя і рівнем сучасної архітектури [1].

Низький рівень естетичного вирішення архітектури передмістя можна пояснити зубожінням населення, а також правовим нігілізмом українського населення у дотриманні чинного законодавства щодо забудови [2].

Розмаїття подібності й відмінності формування архітектури в поселеннях і поза їх межами (місто, селище міського типу, поселення, хутір, село, дачне поселення, цвинтарі) зумовлює наявність на території різних категорій населення (постійного й сезонного, міського і сільського).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поодинокі розвідки В.Леонтьєва, А.Карімова, В.Проскурякова та інших підтверджують актуальність зазначеної теми. На початку ХХІ століття подібності та відмінності формування будівель у поселеннях і поза їх межами сформували складну палітру архітектурно-типологічних, естетичних і ландшафтних типів, видів, груп, які упродовж тривалого часу створювали за волюнтаристськими кон'юнктурними законами.

Архітектурно-естетичним вирішенням таких будівель притаманні еkleктичні риси, які істотно різняться в межах помешкань сучасної України. Це можна побачити як на прикладі окремих регіонів усїєї країни, так і зробивши хоча б поверхневий візуальний аналіз архітектури громадських будівель за межами поселень.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – проаналізувати подібності й відмінності архітектури в поселеннях і поза їх межами, визначивши основні засади їх формування.

Виклад основного матеріалу. Побудова проекту як самих поселень, так і простору між ними у західній і східній частині Карпат відображається рельєфом.

Найчастіше поселення з'являлися на територіях, придатних для ведення господарства, де спочатку поселялися одна або кілька сімей. Розростаючись, такий рід давав назву групі дворів. Прізвиська перших поселенців ставали назвами сіл, присілків і містечок. Поселення зв'язувалися між собою дорогами, на яких часто траплялися пам'ятні знаки (хрести й каплички) [3].

Чимало сіл і містечок Галичини розбудувалися за німецьким звичаєм. Хати споруджували в ряд, одна біля одної, з обох боків дороги. За кожною садибою простягалася довга вузька смуга землі (загумінки) [4, с.12]. Між селами будували корчми, які на той час були першими громадськими будівлями й формувалися архітектурою, яка їх оточувала.

У Галичині в ХІХ ст. сформувалися три типи розселення: витягнуті вздовж рік і доріг; скупчені поселення; розкидані безсистемно в долинах і на схилах гір. Основною забудовою сіл була садиба, у центрі села – церква, на околиці – корчма. На “подібність” корчми, її вигляд, планування впливали сусідні села, вид занять їх власників, традиції, ступінь економічного розвитку, природні умови й ландшафт. Відмінність корчм виявлялася у формоутворенні, яке здійснювалося на вільній території у певний час. Для вирішення проблем забудови між населеними пунктами бракувало часу й рук, тому ця територія розвивалася сама по собі, залежно від поселень.

Важливе значення належить набутому громадсько-історичному досвіду заселення й формування архітектурної структури сіл та простору між ними, який притаманний території для хліборобства. Згідно з археологічними дослідженнями, уже в ранній етап трипільської культури хліборобські поселення розміщували на низьких ділянках, переважно на мисах перших і других терас, на межі різних угідь: ріллі, пасовищ і заплавлених лук, уздовж гряд, інколи на підвищенні посеред заплави тощо. Ця традиція заселення й формування простору сіл і території між ними, з

природним ландшафтом і фаховим його використанням, розвивалася протягом тисячоліть, у різні історичні епохи, аж до наших днів, з проявами впливів розвитку суспільства, потребою в обороні, характером земельних і виробничих відносин, торгівлею, охороною земель. Забудови багатьох історично сформованих поселень і територій між ними свідчать про те, що в народній архітектурі функціонально панівними були елементи природного ландшафту (горби, схили, гряди, тераси, балки, водоймища, річки, струмки та інші характерні елементи), які функціонально й візуально визначали планувальну структуру, слугували опорою для виявлення головних і другорядних вузлів архітектурно-планувальної композиції села та будівель між ними. Така забудова не є композицією формальної чи геометрично точної побудови, а наслідуванням конкретних компонентів ландшафту [5].

Враховуючи масштабність сільських поселень і візуально домінуючі елементи, архітектура поза їх межами певною мірою залежить від них і схожа на них. Візуально домінуючі елементи природного ландшафту надають архітектурним формам (корчмі, каплиці, хрестам, фільваркам, цвинтарям) виразності, значення й цільового призначення.

Висновки. Проаналізовано формування подібності й відмінності архітектури в поселеннях і поза їх межами та визначено засади формоутворень архітектури поза межами населених пунктів та їх залежність від поселень, що межують з ними.

Бібліографічний список

1. Савчак Н. С. Естетичні рішення у просторі розвитку архітектури громадських будівель і споруд поміж містом і селом / Н. С. Савчак // Вісник Львівського національного аграрного університету : архітектура і сільськогосподарське будівництво. – 2009. – № 10. – С. 180–183.

2. Посацький Б. С. Формування архітектурного образу міста : навч. посіб. / Б. С. Посацький. – К., 1993. – 107 с.

3. Савчак Н. С. Генеза побудови простору громадських будівель і споруд між різними населеними пунктами / Н. С. Савчак // Вісник Львівського національного аграрного університету : архітектура і сільськогосподарське будівництво. – 2012. – № 13. – С. 127–131.

4. Данилюк А. Г. Народна архітектура Бойківщини. Житлове будівництво / А. Г. Данилюк. – Львів : Укр. технології, 2004. – 168 с.

5. Шульга Ю. М. Хліборобство і суспільство / Ю. М. Шульга. – Львів : Укр. бестселер, 2012. – 92 с.

Савчак Н. Подібності та відмінності формування архітектури в поселеннях і поза їх межами (на прикладі Прикарпаття)

На засадах аналізу подібності й відмінності архітектури поселень та простору поза їх межами виявлено особливості їх формування і вплив на розвиток архітектурної типології громадських будівель.

Ключові слова: поселення, формування, подібності та відмінності, простір, забудова.

Savchak N. The similarities and differences of the architecture formation of settlements and outside area

On the basis of analysis similarities and differences of architecture settlements and outside area to identify the characteristics of their formation and influence on the development of the architectural typology of public buildings.

Key words: settlement, formation, similarities and differences, space, buildings.

Савчак Н. Сходства и отличия формирования архитектуры в поселениях и за их пределами

На основании анализа сходств и отличий архитектуры поселений и пространства за их пределами найдено особенности их формирования и влияния на развитие архитектурной типологии общественных зданий.

Ключевые слова: поселения, формирование, сходства и отличия, пространство, застройка.